

287⁶. F.d. franciskanerklostrets kyrka, Söderköping.⁷

Pl. 98.

Litteratur: Fyndnotis i Norrköpings Tidningar 10/11 1926; Erik Lundberg, Topografiska stadsundersökningar, I, Söderköping (Vitterhetsakademiens Handlingar 39:1), s. 40; A. Nordén, Tre märkliga runfynd vid Söderköping, i: S:t Ragnhilds gilles årsbok 1937; dens., Förnämligt minne från Söderköpings 1000-tal, i: Norrköpings Tidningar 26/9 1936.⁸

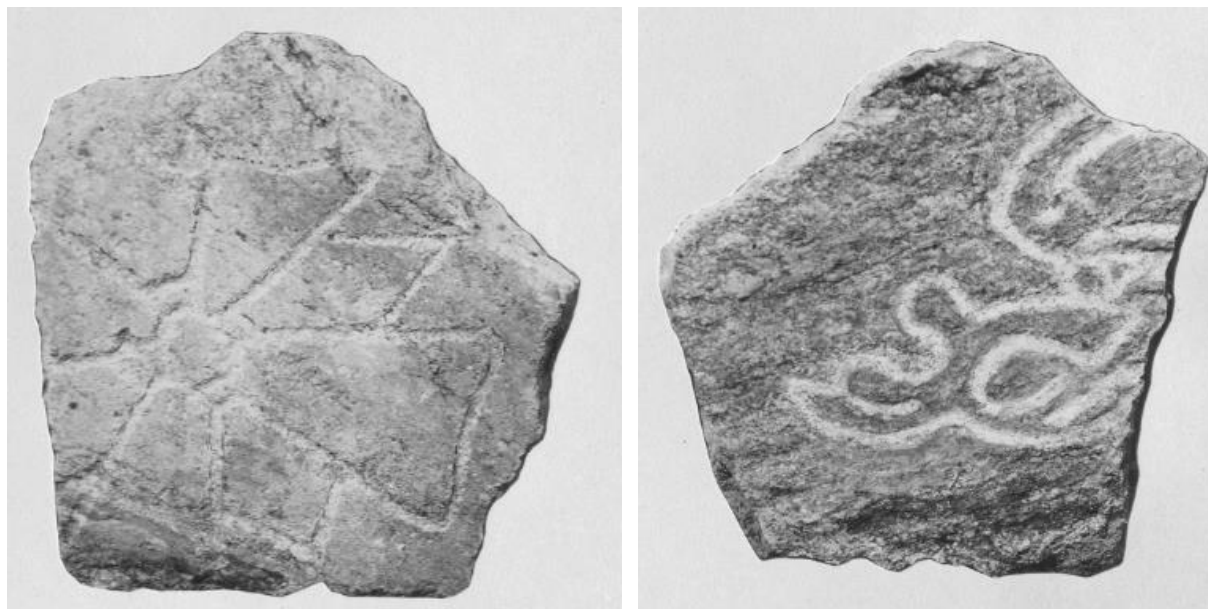
Stenfragmentet anträffades under samma omständigheter som 285. Ämnet är en rödaktig granit, måtten 38 × 34 cm med en tjocklek av 11,5 cm. **Stenen tillhör S:t Ragnhilds gille i Söderköping.**

Hällen har tillhört ett gravmonument av Eskilstunatyp. Hittills har fyndområdet i Östergötland förefallit ha haft sin tyngdpunkt förlagd till den mellersta och västliga delen av landskapet, men Söderköpingsfyndet visar, sammanställt med tidigare kända hållar från Kuddby och Kimstad, att denna form av monumentala gravvårdar ingalunda varit främmande för landskapets östliga delar. I regel visa de sig följa de kyrkor, som under den äldsta missionstiden anlagts av kungsfogdarna på landskapets husby-gårdar, och då detta enligt den gängse dateringen av hållarna bör ha skett under 1000-talets senaste del, medan åter de romanska stenkyrkor, som hållarna nu följa, tillhöra tiden 1120–1140, enligt den av Erik Lundberg givna dateringen, följer därav, såsom Sigurd Curman särskilt understrukit (i: *Arkeologiska studier*, 1932, s. 150 f.), att man på alla dessa platser bör kunna förutsätta förekomsten av en äldre grupp av kyrkor än den till våra dagar bevarade äldsta stenkyrkogruppen. »Dessa äldre kyrkor torde hava varit av trä, sannolikt uppförda i stavkonstruktion.»

Vad Söderköpingshällen beträffar, lämnar den följande anknypningar för en datering:

Hällens ena sida prydes av ett kors med spetsigt vinklade utfyllnader mellan korsarmarna, en typ av kors som visserligen icke synes ha någon direkt motsvarighet på f.n. kända östgötska runstenar men väl däremot från angränsande runprovinser, t.ex. Södermanland (jfr Brate och Wessén, *Södermanlands runinskrifter*, pl. 15, 85, 86, 110, 114, 124, 152, 156, 173, 178). Typen hänvisar helt allmänt till senare hälften av 1000-talet. Den motstående sidan upptages av ytterpartiet av ett bandflättningsornament, inhugget i stenytan liksom korset. Det är av snarlik art som andra dylika gravhällars. — Runinskrift saknas.

Stenfragmentet anträffades som nämnt i en mur tillhörande det forna franciskanerklostrets kyrka. De framgrävda delarna av denna utgjordes dels av ett polygont kor av tegel i munkförband, dels av den ursprungliga kyrka, till vilken detta polygona kor senare fogats. Denna äldre kyrka hade långhusets koravslutning smalare samt sannolikt rak, och det var i dess murverk, stenstycket låg. Stenen hade alltså mistat sitt affektionsvärde och sönderslagits, innan denna kyrka uppfördes. Franciskanerklostret omnämnes första gången i en handling av år 1274, och därmed stämmer, att den äldre klosterkyrkan

Plansch 98c och 98d. 287. F.d. franciskanerklostrets kyrka, Söderköping. Foto Nordén 1936. **Stenens fram- och baksida.** [Jansson skriver 1947 om planscherna 98a, c och d: »Retuscherade.» och om Pl. 98c: »Korset retusch ouppmålad.»]

⁶ Nordén skriver »257». I manuset finns kommentaren »bör väl vara 287». Felet beror rimligen på att Nordén numrerat om nyfynden i samband med en omsortering av inskrifterna, men här missat att ändra.

⁷ Stenen har signum Ög Fv1959;247 i Samnordisk runtextdatabas (version 2014). Franciskanernas kyrka var belägen i kvarteret Hospitalsstugorna.

⁸ Nordén anger endast »som under 285.» I utgåvan har referenserna därifrån lagts in även här.

av planformerna att döma synes ansluta sig till äldre 1200-talsarkitektur, medan det tillbyggda koret hör närmare samman med sådana yngre byggnader som Riddarholmskyrkan, som bekant Stockholms franciskanerklostrets kyrka från år 1289.

Då nu franciskanerklostret var beläget blott ett par tiotal meter öster om Drothems kyrka, synes man berättigad att antaga att stenfragmentet kommit från en gravkista, rest invid den äldre kyrka, som på 1000-talet befann sig på den nuvarande Drothemskyrkans plats. Ett ingalunda oviktigt bidrag till kännedomen om kyrkobyggnaden på den ort, som sedan blev Söderköping. Måhända är man icke oberättigad att ur stenfragmentet utläsa ett nytt vittnesbörd om att samfundsbildningen i Söderköping var i full gång redan vid vikingatidens utgång; redan under medeltidens första årtionden fanns uppenbarligen sockenkyrkan anlagd på sin nuvarande plats, invid det gamla salutorg, som egentligen är äldre än stadsbildningen och i själva verket dennas upphov. Så anlägges, såsom Erik Lundberg i sin fängslande studie över Söderköpings uppkomst ådagalagt, i närheten av detta torg med dess kyrka en köpmanskoloni, vilken först använder sockenkyrkan, innan de bägge stadskyrkorna, Sanct Laurentii och Sanct Egidii, byggs. Lundbergs teoretiskt vunna slutsatser ha alltså genom det av honom själv gjorda ehuru till sin innebörd då icke identifierade gravkistfyndet på ett vackert sätt bekräftats, samtidigt som det givit en fast kronologisk utgångspunkt för den av honom skisserade utvecklingsprocessen.

Detta dokument ingår i en digital utgåva av Arthur Nordéns supplement till Erik Brates Östergötlands runinskrifter. Manusets avslutades 1947 och var tänkt att tryckas 1948. Utgåvan publiceras fritt tillgänglig på Internet.

Texten innehåller inte nyare litteraturreferenser än 1947 och tar ingen hänsyn till modern runforskning och måste därför användas med reservationer. Utgåvan är ännu preliminär och kan komma att revideras. Hittar du felaktigheter är du välkommen att meddela dessa till utgivaren på nedanstående e-postadress.

Utgivare: Jan Owe

Kontakt: runor@gamlebo.se

Senast ändrad 2020-05-17